

Redactare: Cristina Ispas
Tehnoredactare: Mihail Vlad
Pregătire de tipar: Marius Badea
Design copertă: Liliana Basarab

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Retroversiuni : blocaje : antologie de proză scrisă de femei /
ed.: Cristina Ispas & Victor Cobuz. – Pitești : Paralela 45, 2024
ISBN 978-973-47-4084-0
I. Ispas, Cristina (ed.)
II. Cobuz, Victor (ed.)
821.135.1

RETROVERSIUNI BLOCAJE

Antologie de proză scrisă de femei

Editori: Cristina ISPAS & Victor COBUZ

Editura Paralela 45

Cuprins

<i>Mai departe</i> (VICTOR COBUZ).....	7
GABRIELA ADAMEȘTEANU Soluții imperfecte	13
IMOLA BORCSA Ducă-se	19
CĂTĂLINA STANISLAV Twister.....	27
ADELA GRECEANU Viața e frumoasă	39
DOMNICA DRUMEA Doar mult mai târziu.....	49
CORINA SABĂU Paris, Venetia.....	55
ADINA ROSETTI Locul 54, la geam	67
IOANA MARIA STĂNCESCU Într-o zi, te iau cu mine la oraș	79
RALUCA NAGY Parcă toată liniștea din lume nu-mi mai ajunge	87
MAIA LEVANTINI Orfanii nu fac niciodată cancer.....	93
CRISTINA CHIRA Neortodox	105
IOANA NICOLAIE Ofișal Ultra.....	123

IRINA LUPU	
Desenează un cerc	129
OANA PALER	
Zone de siguranță	137
MIHAELA BURUIANĂ	
Strâmba	151
IRINA-ROXANA GEORGESCU	
Un frate și o soră	163
ANCA VIERU	
Tăcerea	169
ALINA NELEGA	
Un loc la fereastră. Studiu de personaj.....	179
EMILIA FAUR	
HÂRȘTI	191
ȘTEFANIA MIHALACHE	
Lolita într-o aripă de fluture.....	195
MARA WAGNER	
Nu cade cerul	209
EMANUELA IURKIN	
Rătăcirii	219
CĂTĂLINA BĂLAN	
Când ajungi, să-mi trimiți un mesaj că ești bine	229
SABINA YAMAMOTO	
Mama plânge când cicadele cântă	237
MIRUNA VLADA	
Istoria unui spital – gară	245
ELENA VLĂDĂREANU	
Stolul	251
<i>Postfață (CRISTINA ISPAS)</i>	259
<i>Mulțumiri</i>	271

Mai departe

Anii 2010-2020 vor rămâne ca o perioadă de reîmprospătare a literaturii române de la începutul secolului XXI. În ciuda tuturor crizelor despre care se tot vorbește – ale literaturii, criticii, lecturii etc. –, producția literară autohtonă a crescut cantitativ și calitativ, editurile investesc din ce în ce mai multe resurse în autori români, scriitorii au mai recuperat din capitalul simbolic pierdut după 1989, evenimentele dedicate literaturii sunt din ce în ce mai numeroase. În același timp, nivelul consumului cultural în România rămâne destul de scăzut. Studiile realizate în ultimii ani ne îndeamnă să fim mai reținuți cu entuziasmul. Ce nu arată cifrele însă este că avem o literatură vie, din ce în ce mai variată, al cărei potențial de a atrage publicul larg nu va putea fi actualizat dacă nu vom găsi metodele potrivite și resursele necesare pentru a fi investite în această direcție.

Poate mai mult decât orice alt gen literar, proza românească a trecut prin cea mai spectaculoasă transformare în ultimii 10-15 ani. O nouă promoție de scriitoare și scriitori buni și foarte buni a apărut în ultimul deceniu în câmpul literar autohton, mulți dintre autorii din generațiile anterioare au făcut pasul spre proză sau au revenit cu romane și colecții de povestiri reușite, temele și subiectele sunt din ce în ce mai variate și mai bine conectate la contemporaneitate și, foarte important, ficțiunea românească începe să privească dincolo de granițele țării și să se înscrie într-un spațiu literar transnațional.

În principal, cursurile de *creative writing* au fost creditate pentru reîmprospătarea prozei contemporane, mai ales prin faptul că o mare parte dintre scriitorii pricepuți care au debutat în ultimul deceniu au intrat în câmpul literar prin intermediul acestor cursuri. Pe lângă acestea însă, trebuie să recunoaștem și contribuția revistelor care au publicat proză scurtă, precum *Revista de povestiri*,

Iocan și *Literomania*, predecesoarele platformelor online de astăzi, care au devenit principalele locuri unde prozatorii își scot în lume textele mai scurte sau fragmentele de roman – *Laconic*, *Cod de poveste*, *Nesemnate*.

Mai puțin discutate și studiate au fost antologiile de proză scurtă din ultimii ani, care au avut și ele un rol decisiv în acest proces de dezvoltare a peisajului ficțiunii românești. Desigur, antologiile la care mă refer au cules ce au semănat cursurile, revistele și platformele precedente, dar chiar și așa, prin spațiul pe care-l oferă autorilor, contribuie și ele decisiv la evoluția prozei contemporane. Nu poate decât să ne bucure că avem din ce în ce mai multe antologii, fiecare cu conceptul său. În literaturile în care proza scurtă are o tradiție mai bogată și mai puternică, antologiile ocupă un loc foarte important în ecosistemul acestui gen.

Acesta este motivul literar pentru care trebuie să mergem mai departe cu *Retroversiumi*. Antologiile de proză scurtă, dacă sunt construite cum trebuie și receptate just, au puterea de a influența atât scena literară a momentului, cât și canonul literar național – indiferent pe ce criterii este el format. Ce urmărim cu *Retroversiumi* este să le oferim scriitorilor de astăzi un context în care să-și prezinte proza nemediat, un spațiu în care autoreprezentarea nu este doar retorică.

Am citit mai multe prefete ale unor antologii de proză scurtă scrise de femei în limba engleză și nu am fost surprins să văd că ce ne propunem noi cu *Retroversiumi* a fost pus în aplicare de aceste editoare și scriitoare cu mult timp înaintea noastră. Mai exact, numitorul comun al antologiilor prin care am trecut a fost intenția editoarelor de a observa *perspectiva femeilor* asupra unor subiecte, teme și, mai ales, *conflicte* de interes general, pe care, în general, critica literară și publicul larg le receptează internalizând perspectiva scriitorilor. Asemănător, în ambele *Retroversiumi*, le-am provocat pe autoare să ne zică partea lor de poveste. Din acest motiv, ediția din acest an a avut și o temă generală, pe care le-am oferit-o autoarelor ca punct de plecare, și nu ca o limită strictă. Astfel, le-am invitat pe scriitoare să-și construiască povestirile plecând de la ideea de „blocaje“. Le-am sugerat să se folosească de orice accepțiune a termenului sau să contextualizeze acest concept cum cred ele de cuviință, să se uite, de exemplu, la blocajele din relații, la cele sociale sau politice, precum și la cele creative. Ne-a interesat, în mod special, să vedem cum concep scriitorile posibilele soluții de a depăși aceste blocaje – acolo unde există –, mai ales atunci când simpla reconciliere a părților nu este probabilă. Desigur, autoarele au ales fiecare o altă direcție, apropiindu-se sau îndepărtându-se de așteptările noastre. Nu am încercat să le

influențăm în acest sens, frumusețea antologiei venind tocmai din libertatea și diversitatea tematică, stilistică și conceptuală a alegerilor lor.

Sunt prezente în antologie autoare consacrate, din generații diferite (Gabriela Adameșteanu, Ioana Nicolaie, Elena Vlădăreanu, Ștefania Mihalache, Adela Greceanu, Domnica Drumea, Corina Sabău, Adina Rosetti, Alina Nelega, Miruna Vlada), dar și scriitoare care au devenit nume relevante ale noului val din proza românească din ultimii ani (Raluca Nagy, Anca Vieru, Ioana Maria Stăncescu, Cătălina Bălan, Mara Wagner, Emanuela Iurkin, Maia Levantini), poete care fac pasul spre ficțiune (Cătălina Stanislav, Irina-Roxana Georgescu) și prozatoare care au debutat foarte recent (Mihaela Buruiană, Oana Paler, Cristina Chira, Emilia Faur, Sabina Yamamoto), o autoare care nu a debutat încă în volum (Irina Lupu), dar și, foarte important, o scriitoare de limbă maghiară, Imola Borcsa, care a scris un text inedit pentru antologie, tradus de Andrei Dósa.

Motivul literar a contat foarte mult atunci când am acceptat să fiu redactor la prima ediție și co-editor începând cu ediția de față. Dar a mai fost ceva. *Retroversiumi* a avut parte de cronici generoase în principalele publicații culturale autohtone. A fost întâmpinată cu mai puțină rețineră decât mă așteptam și asta nu poate decât să ne bucure și să ne confirme că, atunci când textele sunt reușite și puternice, prejudecățile pot fi învinse. Dar cu o floare nu se face primăvară. Câmpul literar și societatea românească încă nu sunt mediile sigure și egalitare pe care ni le-am dori, în care femeile să nu sufere toate formele de discriminare de care se lovesc zi de zi.

În ziua în care scriu acest text s-au anunțat nominalizările la premiile oferite de revista *Observator cultural* pentru cele mai bune cărți ale anului precedent. La postarea de pe Facebook a uneia dintre autoarele nominalizate, un domn, după ce o felicită politicos pe scriitoare, observă că din cele șapte cărți selectate „doar“ două sunt semnate de bărbați, fapt care i se pare „tras de păr“, și se întreabă dacă nu cumva lista aceasta a rezultat din aplicarea unui criteriu de gen. M-am gândit că, dacă situația ar fi fost inversă, adică dacă din șapte autori nominalizați cinci ar fi fost bărbați, domnul acesta nu ar mai fi simțit nevoia să intervină și să suspecteze organizatorii de corectitudine politică. Poate o să fiu contrazis și o să mi se spună că persoana aceasta este o excepție. Nu este. Ce ne reamintește cazul adus de mine în discuție este faptul că, din păcate, foarte mulți bărbați și femei, deși admit, sub o formă sau alta, că femeile reprezintă în continuare o categorie discriminată, nu pot să-și imagineze un scenariu în care

Într-un an calendaristic cărțile bune semnate de scriitoare le pot depăși pe cele semnate de bărbați.

Întâmplarea aceasta mi-a adus aminte de o intervenție a lui Nicolae Manolescu, din *România literară*, în care critica un dosar din *Vatra* despre direcțiile și tendințele literaturii scrise de femei. Criticul sublinia irelevanța acestui demers și afirma că „falocrația nu cunoaște exemple în literatură sau în artă” sau că „în literatură, în artă, n-a existat niciodată patriarhat sau matriarhat”. Să ne mai mirăm că cititorii simpli nu pot să vadă inechitățile de gen din literatură atunci când unul dintre cei mai importanți critici din ultimul secol nu doar că le infirmă, dar le și perpetuează astfel?

Toate lucrurile acestea m-au convins că existența unei antologii ca *Retroversiumi* este importantă și că trebuie să facem tot ce ne stă în putere ca să sprijinim scriitoarele din România. Aș mai vrea să spun, în acest sens, că prezența mea ca redactor sau editor în acest proiect vine dintr-o sinceră dorință de a învăța și de a pune umărul la un câmp literar mai corect. Calitatea mea de critic sau de editor nu mă pune pe o poziție de superioritate față de autoarele implicate. Din contră, am avut foarte multe de câștigat din această experiență atât ca om de litere, cât și ca bărbat. Fac această precizare și pentru cei care ne-ar putea acuza de ipocrizie că avem o antologie de proză scrisă de femei co-editată și de un bărbat. Eu o percep invers. E o muncă de echipă, în care un colectiv minunat de autoare m-au primit printre ele și din care am ieșit cu toții pe plus.

Gabriela ADAMEȘTEANU

EDITURA PARALELA 45

RETROVERSIUNI
BLOCAJE

Soluții imperfecte

„...v-ați sfătuit în familie? Dar despre ce familie vorbești?! Tu și fiica ta? Doar voi două? Doar voi două nu sunteți o familie! Nu, înțelege, nu vreau să te supăr, dar numai tu cu fiica ta n-aveți cum să vă numiți familie!“

N-avea intenția s-o facă să se simtă prost, așa cum îi reproșa privirea ei umilită.

Numai că grija lui profesională e să utilizeze sensul corect al cuvintelor și să cântărească atent ce-i iese pe gură. Așa că familii în adevăratul sens al cuvântului sunt cele ca a lui: soție și doi copii. Pot fi și trei copii, și zece, poate fi și numai un copil, dar pentru o familie e nevoie de doi părinți, cu asta e de acord toată lumea!

Diplomația l-a deprins să evalueze în permanență efectul vorbelor lui, așa că rapid, razant, ochii îi alunecă pe fețele celorlalți. Cei mai grăbiți s-au ridicat de la masă și-și notează numere, adrese în telefoanele deschise, alții își iau la revedere, în dreapta și-n stânga, alea două din coada mesei cu vieți personale eșuate, una nemăritată, alta divorțată, clătină din cap a dezaprobare spre el, ăsta nu-i un subiect de vorbit în public! Restul își spun cine știe ce altceva, cap în cap, dar el e convins că se prefac! De când și-a detaliat în fața lor CV-ul, misiunile, țări, orașe, a simțit că nu-l înghit. „De unde a mai ieșit și ăsta mare diplomat? Pentru el, pe vremuri, era sărbătoare dacă lua vreun 8!“ Este convins că asta gândeau în timp ce-l ascultau. „Și vouă la ce v-au folosit notele voastre umflate?! Și meditațiile care le-au băgat părinții în voi?! Viața e altceva decât buchiseala la școală!“ i-ar pune la punct, dacă s-ar deschide discuția.

Ceea ce n-o să se întâmple, așa că trece peste ei cu o privire care se vrea tăioasă, dar ei o percep doar ca fără chef.

* * *

Și ea? Ea o să se simtă jignită abia după câteva ore, cotrobăind prin bucătărie după ceva ce poate fi gătit la repezeală. Pe mâine i-a dat liber femeii, destul că i-a stricat duminica numai ca să se poată duce coafată, aranjată la întâlnirea cu foștii colegi. Dar acolo ce i-o fi trebuit să stea până noaptea, de ce a plecat printre ultimii, ca să-și dea peste cap tot programul ei și-al fetei?! „Lasă telefonul și culcă-te, culcă-te odată!“ o să-i strige. „Culcă-te!“ Veșnica discuție de seară.

Acum, însă, pe loc, e doar enervată că-și simte sângele urcând în tâmpile, în obraji. O nemulțumește și răspunsul pe care și-l aude. Prea ezitant.

„...Cum adică nu suntem o familie?! De ce n-am fi? Familie monoparentală, n-ai auzit de ea?! Noi chiar împărțim sarcinile, adică ce-are fiecare de făcut în casă, cine pune aspiratorul, cine pune masa, cine merge la supermarket, cumpărături, firește, mai ușoare. Ei, exploatarea copiilor! Fii serios, ce vorbești! Ne spunem totul, adică, mă rog, aproape totul, ce se poate spune unui copil, unei adolescente, că acum adolescența începe la 11, 12 ani, sau nu ești de acord nici cu asta?“

* * *

Pe măsură ce se aude vorbind, e tot mai iritată, de ce e-n defensivă? Mai bine s-a descurcat la începutul mesei, când fiecare a înșirat ce-a făcut în cei zece ani de la terminare, joburi, copii, proiecte, erau surprize ca cea cu diplomatul, dar în ceea ce o privește, ea confirmase, femeie de carieră! Și fata ei va fi la fel, e deja olimpică la... Și-a lăsat divorțul la urmă, un gunoi mic, ascuns neglijent sub covorul persan, foștii colegi au dat din cap, unii chiar admirativ, ia te uită ce post a prins, femeia! Și nici n-arată rău, spune dacă n-arată mai bine decât pe vremuri?!

Doar el, diplomatul care se grăbise să se așeze lângă ea, s-a aplecat să-i șușo-tească: „...dacă nu mai pot să-și repare căsnicia, unii, mă rog, renunță, ce să-i faci? Se mai întâmplă... Dar tu de ce nu te-ai mai recăsătorit?“

Și-a găsit momentul să i-o servească! Revanșa târzie, că pe vremuri nu se uitase la el. Sau poate că nu, poate la atât îl duce pe el mintea. Pentru el, căsnicia e o mașină pe care o tot plimbi la service, dar nu bagi mai mulți bani în alta nouă, că toate se scumpesc! Dacă ți s-a stricat căsnicia, dacă reparatul te costă tot mai mult, faci eforturi și-ți iei una nouă, care să stea mai bine-n cui! Și-n niciun caz nu rămâi pieton, cum a rămas ea.

„N-am făcut-o fiindcă mă simt foarte bine așa!“ îi înfruntă ea privirea, neîncrezătoare.

* * *

Pentru că abia acum simt că am o familie! ar fi trebuit să-i trântescă. Ce altceva-i familia dacă nu locul unde te adăpostești când vii înghețată și înfometată? Decât cuibul unde scapi de zgomotul și agitația de-afară? Unde-i cari mâncare puiului, și-l înveți să zboare?

Și abia acum e liniște la ea acasă, în familia ei. Abia acum are și ea o cameră unde-și deschide computerul și lucrează cât o țin puterile. Nu mai aruncă nimeni cu rucsacul și telefonul dacă întrebă „de unde vii la ora asta?“ Nu mai urlă nimeni „ce-ți pasă de unde vin?“ și merge clătănându-se spre baie. Nu se mai repede nimeni s-o zgâlțâie, „să nu mai spui niciodată asta, auzi, să nu mai spui!“ N-o mai ține nimeni pe prag afară și-i strigă prin ușa încuiată „du-te-napoi de unde-ai venit!“ N-o mai amenință nimeni „o să-ți iau tot, și casă, și copil, și-o să rămâi pe drumuri!“ și ea, cu ochi rugători, „liniștește-te, mai încet, copilul! copilul!“

Acum are liniște, în fine. A făcut reguli, pentru lecții, pentru școală, pentru joacă, pentru mers la petreceri, și-și împart spațiul de lucru și treburile casei, ca-ntr-o familie.

S-o fi luat de la capăt cu altă familie, una compozită? Altă distribuție de spațiu, alte reguli, alte plângeri, alte reproșuri, copilul tău, copilul meu, copiii care nu vor să devină copiii noștri. Poate o să-ncerce, data viitoare, dacă o să aibă mai multă răbdare, și destulă energie. Dacă o să-i dispară teama că lucrurile o să alunece pe același făgaș, așa cum îi spune psihoterapeuta. Dacă n-o să mai fie obsedată că noul ei soț o să se dea la copila ei.

Dar toate astea și multe altele nu le mai spune fostului ei coleg, diplomatul. Doar îi zâmbește provocator, cu fața ei mulțumită.

Doar n-o să se apuce să-i povestească lui despre ședințele fetei cu psiholoaga, și cum se străduie, din păcate cam târziu, să-i crească încrederea în ea! Să-i scadă suferința că nu-i la fel ca toți ceilalți copii care o întrebă: de ce nu te ia și tatăl tău de la școală?

Nu-i spune nimic din ce are-n minte, și când fosta colegă de bancă vine să-i ceară numărul de telefon, își ia, tot vorbind, și poșeta, îl salută automat pe diplomat și se mută în celălalt capăt al mesei.

* * *

Așa că nici el nu mai apucă să-i spună ce pregătise în gând, în caz că s-ar fi lăsat condusă acasă cu mașina lui de corp diplomatic. În caz că ar mai fi stabilit momente când să ia, discret, masa împreună, la un restaurant select, unde una ca ea probabil nu ajunge decât la mese festive, ca cea de acum. S-ar putea înfiripa o prietenie fără obligații de nicio parte, i s-a mai întâmplat să aibă așa ceva cu câte o femeie la locul ei, și singură, ca ea.

Ar ajunge, poate, cu timpul, să-i spună și micile lui probleme, deși are familia perfectă, pe care și-a dorit-o. Dar tot fiind plecat cu anii, nu apucă să stea cu copiii decât în vacanțe, mai bine zis, nu apuca, fiindcă acum nu-i mai prinde, sau, dacă îi prinde, stau botoși, cu nasul în telefoane. Și, deși le-a dat tot ce le trebuie, ei tot mai păstrează o reticență față de el, bunicii, și chiar soția care mai face naveta acasă, îi tot amenință „o să vedeți voi ce pățiți când vine tata din misiune!“ Și nu-i vorba de pedeapsă, dar se mai întâmplă câte un pocinog, ca acum, la o petrecere, aniversarea unui coleg de-al celui mare, s-a băut prea mult, au fost și droguri, două fete au ajuns la spital. Pe-al lui a reușit să-l scoată de pe lista în cauză, dar problema rămâne, i-a rămas pe cap, i-a rămas în cap, cui s-o spună? Poate nici el n-a știut cum să se apropie de ei, și-a dat tot timpul serviciului, unde a intrat atât de greu, fiecare relație și-a făcut-o singur. A fost copil adoptat, cei care l-au luat au făcut ce-au putut, dar el s-a gândit mereu că într-o familie normală i-ar fi fost mai ușor și mai bine. Altfel.

Adela GRECEANU

45

EDITURA PARALELA

RETROVERSIUNI
BLOCAJE

Viața e frumoasă

În fiecare dimineață, pe la ora 6, le servește micul dejun. Dar asta după ce le face ordine, aruncă într-un sac nisipul din cele cinci litiere și pune altul, curat, în loc, timp în care ele aleargă prin bucătărie și hol, încăperile în care își duc viața de când s-au născut. Apoi le aruncă o mână de boboțe pe pardoseala bucătăriei, ele se reped acolo înnebunite și ea închide ușa în urma lor. Pune boboțe în cele zece castroane înșirate pe hol. În alte zece castroane toarnă apă dintr-o sticlă, pe care o umple la chiuveta din baie. Abia după asta le dă drumul din bucătărie. Cele mai multe dintre ele se reped la bolurile cu mâncare, se mai și încaieră, în timp ce ea se retrage în baie, încuie ușa dinspre hol, intră în dormitor și se lasă pe pat, să-și tragă sufletul. Operațiunea asta se mai repetă de încă două ori în fiecare zi, la prânz și seara. La început au fost doar o pisică și-un motan. Ca să nu se înmulțească, a castrat motanul. În vreo doi ani a ajuns la douăzeci de exemplare. Pe primii i-a fătat pisica-mamă primăvara, într-un coș de răchită, în bucătărie. Toamna a fătat din nou, tot în coșul din bucătărie. Anul următor au fătat aproape în același timp pisica-mamă și două pisici din prima generație. Mai întâi le-a cedat bucătăria. Apoi și micul hol care leagă bucătăria de baie. Baia are și o ușă spre dormitor. Acum își ține un rând de veselă și un rând de tacâmuri în baie. Acolo spală și vasele. Nu prea își mai gătește, niciodată nu i-a plăcut să gătească. Se poate trăi și cu hrană rece. Uneori își fierbe cu termoplonojorul câte-o pereche de crenvurști sau un ou. Asta poate s-o facă și-n dormitor sau în living, n-are nevoie de bucătărie. Pisica-mamă a dispărut după ce a fătat a treia generație. Motanul, de când l-a castrat, e cam tot timpul în casă, mai mult doarme decât stă treaz, în living sau în dormitor.

În dimineața asta, după ce-a hrănit haita și s-a întins pe pat să se odihnească, a auzit niște voci. S-a dus la geam și i-a văzut în curte pe vecinul de-alături și

pe încă un bărbat cum măsurau ceva pe lângă gard. Și-a pus o vestă pe ea, era totuși răcoare dimineța, chiar dacă era deja iunie, și a ieșit. Vecinul și bărbatul au observat-o, dar și-au văzut de treabă. „Pân-aici“, a zis vecinul, și a făcut un semn pe pământ cu un cuțit. Ea îi privea din capul scării. „Doamna Zizi, uitați care-i treaba“, a zis, în sfârșit, vecinul. „Am verificat cu atenție actele casei și-am descoperit că terenul meu e mai lat cu un metru. Când ați cumpărat locul, ați intrat abuziv pe terenul lu' domnu' Bebe, Dumnezeu să-l ierte! Mă rog, nu dumneavoastră, tatăl dumneavoastră, pe vremea când trăia tata lu' domnu' Bebe. O fi fost și dânsul la fel de cumsecade ca domnu' Bebe, drăguțu', de v-a lăsat să-i luați fâșia asta pe un metru, ca să vă puteți face și vila și să vă rămână și loc să treceți. Dar nu-i în regulă, să știți, și vreau să reglăm treaba.“

Bebe murise de-o lună. Vecinul Dragomir s-a mutat cu nevasta și copilul, cu doi ani în urmă, la el. Au făcut acte să-l îngrijească și să le lase lor vila, cum n-avea urmași. Când au venit, Bebe era încă în putere, sănătos și ieșea în fiecare zi să-și cumpere ziarul și ceva de-ale gurii. Starea lui s-a deteriorat de pe-o zi pe alta, la vreun an după ce s-a mutat la el familia Dragomir. Într-o seară, a ieșit în curte și a văzut-o pe Zizi la geam. I-a făcut semn să coboare că are să-i spună ceva. Zizi s-a dus la gard și Bebe i-a spus în șoaptă că Dragomir l-a împins pe scări și că de-atunci se teme de el că vrea să-l omoare, ca să pună mâna pe casă mai repede. N-a apucat să-i spună mai mult, c-a apărut Dragomir. „Ce faci, domnu' Bebe?“ s-a răstit. „Nu ți-am zis să stai cuminte, în pat? Vrei să te ia din nou amețeala și să cazi prin curte, cum ai căzut pe scări?“ Și s-a repezit la bătrân, l-a luat de braț și l-a dus în casă. Mai târziu a strigat-o pe vecină. Când Zizi a ieșit la geam, i-a zis că domnu' Bebe a căzut pe scări cu o săptămână în urmă și a chemat doctorul și doctorul le-a zis că a făcut un atac cerebral și probabil o să se refacă, dar trebuie să aibă grijă să nu-l lase nesupravegheat, să nu mai pățească ceva. Și că, din cauza accidentului, uneori vorbește aiurea. Peste câteva zile, Zizi a sunat la poarta vecinului. A ieșit doamna Dragomir și, când Zizi a întrebat ce face Bebe, i-a zis că se odihnește și e mai bine. N-a poftit-o în casă. A trecut jumătate de an în care nu l-a mai văzut. Când îi întreba pe Dragomiri de el, îi ziceau că e când mai bine, când mai rău, la ce să te mai aștepți la vârsta lui. Dacă suna la telefon, răspundea întotdeauna unul dintre ei și nu îl dădea să vorbească cu el, zicea că doar me sau că a cerut el să nu fie deranjat. După încă o jumătate de an, Bebe a murit. În somn, ca un prunc, a zis Dragomir.

Bebe era doar cu doi ani mai mare decât Zizi. Au copilărit împreună. Vilele au fost ridicate de tații lor, ingineri silvicultori, în anii '30. Prin manevre

complicate, au reușit să le salveze de la naționalizare. Ambele aveau parter, etaj și mansardă. Și Bebe, și Zizi rămăseseră singuri la începutul anilor '90, când au murit, pe rând, ai lor. Zizi a avut trei soți. De toți trei a divorțat. N-avea copii. Când a ieșit la pensie, imediat după ce-a rămas singură, a închiriat parterul unei firme de consultanță și, cu banii de pe chirie, nu puțini, fiindcă zona era foarte bună, la o stație de metrou de Piața Unirii, a-nceput să călătorească. Mai întâi în Europa, apoi în America de Sud și-n Asia. Cel mai mult i-a plăcut în Peru, în Turcia și-n Japonia. Avea două rafturi de bibliotecă pline cu albume de prin locurile pe unde-a umblat. Dar, de vreo doi ani, de când cu pisicile, n-a mai putut să plece. Cu cine să le lase? În fiecare seară, după ce le hrănea, se așeza în pat cu un album. Florența, Paris, Amsterdam, Machu Picchu, Istanbul, Tokyo. Călătoria din nou prin locurile care-o încântaseră. Uneori venea motanul și se lipea de ea, să nu cumva să uite că de-acum încolo numai așa va mai călători. Adevărul era că doar pisicile o împiedicau să mai plece în excursii, altfel ar fi plecat cu dragă inimă oriunde. Chiar dacă analizele nu i-au ieșit tocmai bune, n-o durea nimic, putea să se bucure în continuare de viață. Pisicile erau bătrânețea ei, cum i-a zis Pia, când a venit data trecută la ea. Joia pisicile cinau mai târziu decât în restul săptămânii, joia Zizi mergea la concert, la Ateneu, avea abonament. Înțeleptul și Înțeleapta, care stăteau mereu împreună, și Purtătorul de cuvânt erau preferații ei. Mâncau ultimii, după ce se înghesuiau toți ceilalți la castroane și se săturau. Uneori îi privea cum se îmbulzesc la mâncare, cum se scuipă și se-ncaieră. Numai ăștia trei, singurii cărora le dăduse nume, stăteau întotdeauna liniștiți în bucătărie, așteptând să se sature haita. Purtătorul de cuvânt se uita la ea și mieuna, cine știe ce avea să-i spună. Oare *haită* se folosește și pentru pisici? Sau doar pentru câini? Dar cum să numești o liotă de pisici cam sălbatică și mereu hămesite?

Dragomir și bărbatul care-l ajuta tocmai terminaseră de măsurat când Dragomir i-a explicat lui Zizi *care-i treaba*. „Vrem să-ncepem mâna, poimăine să dărâmăm gardul și să facem altul, aici“, și-a arătat cu mâna de-a lungul liniei trasate cu cuțitul în pământ. Zizi avea acolo niște tufe de trandafiri în plină floare. „Și o să vă arăt și actele, să nu credeți că inventez sau mai știu eu ce“, a zis Dragomir, și a ieșit pe poartă împreună cu bărbatul care-l ajuta. „Ah“, a mai zis el din stradă, „să știți că am vorbit cu nevastă-mea și e de acord să vă îngrijim și pe dumneavoastră, cum n-aveți pe nimeni. Dacă vreți. Mai vorbim.“ Zizi s-a întors în casă și s-a așezat pe un fotoliu din living. Motanul a venit imediat și i s-a așezat în brațe. Unde l-o fi găsit Bebe pe Dragomir ăsta?

Seara, după ce le-a dat pisicilor de mâncare, a auzit soneria. Poarta care despărțea mica ei curte de stradă stătea mereu descuiată, cei care lucrau la firma de la parter n-o încuiau niciodată și nici ea nu se mai obosea să încuie seara poarta. În prag stăteau soții Dragomir, ea ținea pe palme o farfurie plină cu prăjituri. „Doamna Zizi, vreți să stăm un pic de vorbă, ca-ntr-o buni vecini?” a zis el. Zizi i-a poftit în casă. Doamna Dragomir a pus farfuria pe masa din living și s-a așezat în jurul ei. „Uitați, doamna Zizi“, a început el, „noi ne-am sfătuit și-am vrea să vă ajutăm. N-aveți copii, n-aveți nepoți, n-are cine să vă dea un pahar cu apă. Nu acum, da' când o fi s-aveți nevoie. Am vorbit noi cu notaru' cu care-am făcut și actele cu domnu' Bebe, Dumnezeu să-l ierte!, poate să vină el la dumneavoastră când doriți și vede actele casei și ce mai trebuie, și după aia vine cu actele finale și dumneavoastră doar semnați, nu trebuie să faceți nici un efort. Noi vă îngrijim ca și cum am fi copiii dumneavoastră, cum l-am îngrijit și pe domnu' Bebe. Tare mulțumit a fost, drăguțu' de el, și s-a dus împăcat pe lumea cealaltă, că și-a lăsat casa unor oameni care au avut grijă de el mai ceva ca copiii care nu i-a avut. Domnu' Bebe a fost ca un tată pentru noi, să știți. Uitați, dacă sunteți de acord cu oferta noastră, eu nici nu mai dăruim deocamdată gardul, că n-are rost, din moment ce tot nouă o să ne rămână și curtea dumneavoastră. Vedem noi după-aia ce vom face. Bun, dacă nu vreți, nu-i nicio supărare. Mutăm gardul și cu asta basta. Dar știți, o să coste ceva toată lucrarea. Și trebuie să contribuiți și dumneavoastră, că nu e doar gardul meu. Ca să nu mai spun că tatăl dumneavoastră a luat fașia de un metru de la tata lu' domnu' Bebe. Da' eu cred că dumneavoastră înțelegeți, că sunteți femeie deșteaptă și umblată prin lume și n-o să ajungem acuma să ne judecăm. O să vă arăt și actele casei lu' domnu' Bebe, să nu credeți că inventez sau mai știu eu ce.“ Zizi n-a scos o vorbă în tot timpul ăsta. „Doamna Zizi, să știți că prăjiturile eu le-am făcut, o să vă placă“, a spus doamna Dragomir apăsată, ca și cum i-ar fi poruncit să-i placă. După ce au plecat vecinii, Zizi a luat farfuria și-a aruncat prăjiturile la coșul de gunoi. S-a întins pe pat, așteptând să i se liniștească bătăile repezi, prea repezi ale inimii. „Vedem noi după-aia ce vom face.“ Îi tot răsuna în minte vorba asta a lui Dragomir. N-a apucat să stea prea mult, c-a sunat telefonul. Prietena ei de-o viață, Pia, voia să vină la București a doua zi. Pia s-a mutat la Constanța când s-a măritat. A rămas și ea singură cu zece ani în urmă, când i-a murit soțul. Fata i-a plecat imediat după '89 în America. Pia venea des la București, la Zizi. În cele mai multe excursii în

străinătate au fost împreună. O certa mereu pe Zizi în ultima vreme că nu făcea ceva cu pisicile alea care n-o lăsau să mai plece nicăieri, n-o lăsau să mai trăiască.

Pia a venit cu un tren de dimineață, la 9 era la București. Zizi a pregătit pe o măsuță din living micul dejun, cubulețe de cașcaval de oaie, măsline și două ouă fierte cu termoplonjorul. Ca de obicei în ultima vreme, Pia a certat-o că nu rezolvă cu pisicile care i-au acaparat bucătăria și un hol, a avertizat-o că în curând or să fie și mai multe și îi vor acapara toată casa. Cum era joi, Pia i-a propus să meargă până la Ateneu să-și cumpere bilet la concertul din seara aceea, pentru care Zizi avea abonament. Când au ieșit pe poartă, au dat nas în nas cu vecinul, care venea să-i arate lui Zizi actele și planul casei și al terenului, în original, „ca să vedeți că nu vă mint cu fâșia de un metru“, și să-i lase o copie. „Uitați, vedeți, până aici se întinde de fapt curtea mea, adică un metru peste gard.“ „Zizi dragă, când aveai de gând să-mi povestești tărășenia asta?“ a spus Pia, imediat ce au rămas doar ele două. „E-adevărat ce zice vecinul?“ Într-un fel, era adevărat. Tatăl lui Zizi cumpăraseră de la tatăl lui Bebe o fâșie de un metru, făcuseră contract, dar niciunul nu refăcuse actele terenurilor. „Zizi dragă, hai să ne-ntoarcem în casă, căutăm contractul, îl copiem la xerox și i-l duci vecinului. Nu poți să stai așa!“ Zizi a luat-o la picior: „Fel de fel pe lumea asta. O să-l căutăm când ne întoarcem“, a zis hotărâtă. Până la Ateneu, Pia a vorbit numai despre vecinul Dragomir și despre gard. Zizi mergea cu capul în jos, nu scotea o vorbă. La întoarcere, Zizi a vrut neapărat să facă niște cumpărături. Au intrat mai întâi la Capșa, de unde a luat un carton cu prăjituri, tarte cu fructe, câteva trufe cu lichior și struguri în ciocolată, dar și câteva bușeuri cu ciuperci și pateuri cu spanac. Apoi au mers la Pizza Hut-ul de la Universitate și a cumpărat o pizza Supremă la pachet, pe care i-a pus-o Piei în brațe. Au luat metrourile până aproape de casă și au intrat la supermarketul La Fourmi, de unde Zizi a cumpărat șuncă de Praga, mușchi file, ghiudem, cașcaval Dobrogea, brânză Roquefort, un borcănaș de măsline umplute cu ardei, o baghetă și apă minerală. Ajunse acasă, au depozitat alimentele și prăjiturile în frigiderul pe care Zizi îl achiziționase recent și-l pusese în living, fiindcă la cel din bucătărie nu mai avea acces de când cu pisicile. Apoi au încălzit câte două felii de pizza în cuptorul cu microunde, achiziționat odată cu frigiderul și așezat pe o măsuță tot în living.

„Zizi dragă, asta nu e contract, e o-nțelegere olografă între tatăl tău și tatăl lui Bebe!“ a spus Pia când au găsit actele. „Îți trebuie un avocat foarte bun.“ Și, până să se facă ora să plece la concert, cât timp Zizi s-a întins în dormitor, cu

motanul torcând alături de ea, Pia a dat o grămadă de telefoane, la cunoștințe vechi, un jurist și un avocat pensionari, care au îndrumat-o către alții, în activitate. „Eu nu plec înapoi acasă până nu găsim un avocat bun“, a zis, când s-a trezit Zizi. „Și, dacă tot stau aici mai multe zile, poate rezolvăm și cu pisicile alea. Uite, am numărul unui veterinar care a fost coleg de școală cu fiică-mea și are cabinet aici, în București. De fapt, l-am și sunat și l-am rugat să vină mâine pe la prânz. A spus să nu le hrănești până nu vine el. O să le amestece în mâncare somnifer, și-n câteva minute le poate pune în saci și le ia. E treaba lui unde le duce, așa a zis. Nu te interesează cât costă toată afacerea, eu plătesc. Nu mai pot să te știu așa, în câteva luni astea îți ocupă toată casa.“

La Ateneu s-a cântat Ceaikovski, Concertul nr. 1 pentru pian și orchestră, Mozart, Simfonia nr. 40 și Gershwin, „Rhapsody in Blue“. Le plăcea să asculte și la radio muzică simfonică, amândouă țineau radioul fixat pe Radio România Muzical, dar nimic nu se compară cu un concert în sală. Zizi se bucura de toată atmosfera, de când intra în clădirea Ateneului și își ocupa fotoliul. Îi plăcea să-i vadă pe ceilalți oameni căutându-și locurile, îi plăcea să urmărească sosirea muzicienilor pe scenă, a dirijorului, a soliștilor, le studia mimica, trăsăturile feței, oftaturile, reacțiile după ce terminau de cântat, îi plăcea să studieze gesturile dirijorului, mâinile pianistului, dacă era concert de pian, îi plăcea să fie înconjurată de aplauzele publicului, la final, aproape că îi dădeau lacrimile de emoție, dar niciodată nu lăsa să se vadă nimic. Doar un surâs abia perceptibil îi apărea pe buze, când ieșea din sală. Uita de toate la Ateneu. Ajunse acasă, după ce a hrănit pisicile, Zizi a adus din cămară o sticlă de Pinot Noir de Dealu Mare, a desfăcut-o și a turnat în două pahare de cristal, ca vinul să se aerisească până pregăteau cina târzie. La marginea mesei a pus sfeșnicul cu două lumânări lungi, albe, pe care le-a aprins. A scos din scrin tacâmuri de argint, două farfurii și un platou de porțelan pe care au așezat mezelurile și, la mijloc, niște măslin. Pia a tăiat câteva felii din baghetă, iar pe o placă de ceramică de Delft, adusă din excursia în Olanda, au așezat brânzeturile. „Nu ți-am spus niciodată, dar știi ce regret cel mai mult?“ a spus deodată Zizi. „Că n-am făcut un copil.“ Pia tocmai ducea la gură un cub de cașcaval. „Dragă, am făcut eu, și ce folos? Nu e cu mine. Dar lasă, mai bine e-a plecat. Și oricum, e cam târziu pentru regrete din astea. Da' chiar că nu mi-ai spus niciodată că ai fi vrut un copil. Ce ți-a venit?“ Zizi învârtea paharul cu vin privind concentrată licoarea rubinie, de parcă în ea s-ar fi ascuns răspunsurile de care avea nevoie. „Ascultă, dimineată devreme, te rog

să-l suni pe veterinar și să-i spui să nu mai vină. Ziua se fac 40 de grade, se sufocă în portbagaj.“ Și a ridicat o mână ca s-o oprească pe Pia care dădea să-i răspundă. „Ascultă-mă! Cât trăiesc eu, pisicile nu pleacă din casa asta. Dar păstrează numărul doctorului. Vecinul vrea să-mi ia casa. Vrea să facem contract, eu le las casa, ei au grijă de mine. Cum au avut și de Bebe. Știi că Dragomir l-a-mpins pe scări? Nu știi, că nu ți-am spus. Ei, află că asta a făcut. A apucat să-mi spună când a ieșit ultima oară în curte, bietul Bebe. Și-n câteva luni s-a prăpădit. Cine știe ce i-au mai făcut. Nu-l lăsau să mai iasă din casă și nici să răspundă la telefon. Fel de fel sunt pe lume. Fel de fel și pisici. Nu vor să mute gardul, nu vor fâșia lată de un metru, vor tot.“ „Zizi, dar...“, a vrut Pia să intervină. „Ascultă! Am pus în niște cutii ce vreau să iei tu. Bijuterii de familie, argintărie, serviciul de porțelan, și ce am crezut eu că e mai valoros, o să vezi. Măcar tu ai o fiică.“ „Zizi, dar mă-ngrijorezi, ce s-a întâmplat?“ „N-o să semnez nici un act cu ei, cu Dragomirii. Și nici n-am de gând să plătesc pentru gard. O să mă mai piseze ei, n-am nici o îndoială, dar ei nu știu că deja e târziu, prea târziu.“ „Cum târziu? Zizi, ce vrei să-mi spui?“ „Ascultă, Pia! M-am înțeles cu un băiat de la firma de jos să-i plătesc un drum dus-întors cu mașina la Constanța, ca să-ți aducă el cutiile. Să vedem dacă poate zilele astea, când vrei tu să pleci, ca să te ducă și pe tine, să nu mai iei trenul. Și ți-am făcut chei pentru toate ușile, și la intrarea de la mine, și la intrarea în apartamentul de la parter, și la intrarea din spate, și la poartă, chit că aia nu se mai încuie niciodată. Noroc! *À la nôtre!*“ „Zizi, ești bolnavă? Ai fost la doctor?“ a reușit Pia să spună, în timp ce Zizi golea paharul de vin. „Ascultă, știi de ce mi-e dor cel mai tare? Ție pot să-ți spun, numai tu mă poți înțelege. De senzualitate. Da, mi-e dor de senzualitate.“ Pia o privea cu ochii mari. A ridicat paharul de vin și l-a băut până la fund. „Zizi, aproape că nu te mai recunosc, dar să știi că de fapt ai dreptate, că eu pot să te-nțeleg. Chiar dacă nu mi-ai povestit niciodată intimități, am știut mereu că tu ești o fire romantică, la fel ca mine, și e-ai tânjit toată viața după tandrețe.“ „Nu, nu de tandrețe mi-e dor, de senzualitate. Tu crezi că poate exista iubire fără senzualitate?“ Pia a turnat din sticla de vin în ambele pahare. „M-am tot gândit în ultima vreme la asta“, a continuat Zizi. „Oare senzualitatea e specifică tinereții? Îți poți imagina bătrâni senzuali? Și mi-am dat seama că am avut parte de așa de puține momente de senzualitate, le pot număra pe degetele de la o mână.“ Pia o privea curioasă. Zizi a izbucnit în râs: „Suntem două babe nebune, care se îmbuibă și beau vin la douășpe noaptea și vorbesc măscări.“ „Tu vorbești măscări“, a ținut să clarifice Pia râzând. „Zizi

dragă“, a spus apoi, și i-a luat o mână în mâinile ei, „știi că mie poți să-mi spui orice. Te rog, spune-mi dacă s-a întâmplat ceva cu sănătatea ta. Vreau să te-ajut.“ „Ei, taci! Văd că nu prea îți plac delicatesele mele. Hai că scot desertul“, și și-a retras mâna din mâinile Piei, a luat o felie de mușchi file, a băgat-o-n gură și s-a ridicat să aducă din frigider cartonul cu prăjituri. „Ce să-ți spun, Pia? Nu e bine de noi, că mergem la Ateneu, că ne permitem să punem o masă cu bunătăți, să bem un vin de calitate? Mai dă-l în mă-sa pe Dragomir. Fel de fel sunt pe lume. Și pisici. Dar viața e frumoasă. Asta e tot ce pot să-ți spun. Hai, mănâncă o prăjitură, dacă vrei, să strângem aici și să ne băgăm în pat, că e târziu și mâine o luăm de la capăt.“ Pia a ales o tartă cu fructe, fără s-o scape din ochi pe Zizi, simțindu-se complice la ceva ce nu-și putea lămuri, în timp ce motanul a apărut cine știe din ce colț al casei și i s-a suit lui Zizi în brațe, torcând.

Postfață

Faptul în sine că postfața pe care o scriu acum este atașată celei de-a doua ediții a antologiei *Retroversiuni* (antologie de proză scrisă de femei) cred că spune multe despre ecoul primei ediții, care a fost cel puțin suficient pentru a permite o continuare a proiectului. Nu pot decât să mă bucur și să sper că fiecare nouă ediție (indiferent câte vor fi) va însemna un mic progres, un pic mai multă vizibilitate pentru autoare și va contribui, în general, la creșterea numărului de cititori fideli literaturii scrise de femei, o literatură care ne propune, de cele mai multe ori, o perspectivă subtil sau semnificativ diferită față de cea pe care o propun cărțile scrise de bărbați. În orice caz, știu sigur că, indiferent de ecoul pe care antologia va continua să-l aibă sau nu, vor exista mereu cititori care se vor bucura de textele pe care le-am adunat în cadrul ei, vii și diverse, după ce prima ediție a reușit deja să își câștige un mic club de cititoare, dar și câțiva cititori entuziaști. Nu pot decât să sper că și numărul acestora din urmă va crește, ceea ce va rezolva din start acea falsă problemă a (auto)izolării care se pune adesea atunci când apar culegeri de texte asemănătoare, dedicate exclusiv scrisului femeilor. Nu vreau să revin acum asupra problemei respective, am făcut-o deja în Cuvântul-înainte și, respectiv, Postfața primei antologii.

În ceea ce privește noua ediție, primul lucru pe care trebuie să-l spun este că ea are doi editori, în mod oficial, în loc de unul singur, cum a avut prima ediție, și spun „în mod oficial“ pentru că, în realitate, Victor Cobuz a lucrat alături de mine încă de la prima ediție. Îl invitaseam atunci să se alăture proiectului în calitate de redactor, dar s-a implicat mult mai mult de atât și cu mult entuziasm și a făcut și o excelentă muncă de editare, astfel încât colaborarea oficială a venit în mod natural. Și răspund astfel și celor care m-au întrebat (în mod previzibil, aș

zice) de ce l-am ales pe Victor, un bărbat, să scrie postfața la prima ediție. Așadar, iată motivul, Victor a comunicat la fel de bine ca și mine cu autoarele pe marginea textelor, câștigându-și, de altfel, și aprecierea și recunoștința lor, astfel încât invitația pe care i-am adresat-o la final de a scrie postfața a venit practic de la sine. Este foarte adevărat, în același timp, că eu am sperat de la bun început în acest tip de implicare din partea lui, cunoscând și atașamentul lui Victor față de acest gen literar despre care vorbim, proza scurtă. În plus, urmărindu-i cronicile de întâmpinare publicate de-a lungul timpului, îl apreciez pe Victor ca fiind un critic onest, care, dincolo de inevitabila agendă personală, judecă în primul rând textele pe care le citește, fără să țină cont de numele autoarelor sau autorilor, de gruparea sau gașca sau chiar generația din care fac parte, de cât de cool sau mai puțin cool par ele sau ei să fie într-un anumit moment sau alte prejudecăți asemănătoare. Și, bineînțeles, nu strică deloc nici faptul că reușim să comunicăm foarte ușor, simplu, eficient și că avem, în general, o perspectivă apropiată asupra lucrurilor.

Și, pentru a continua să mă adresez criticilor sau întrebărilor care ne-au fost puse în legătură cu prima ediție, voi continua prin a vorbi un pic aici de ceea ce am tot numit, în cadrul diverselor discuții, „sindromul impostorului“, pe care l-am folosit în cel puțin două contexte diferite. În primul rând, am menționat acest „sindrom al impostorului“ de multe ori (și nu doar eu, dar și alte autoare din generația mea) cu referire la atmosfera care exista la începutul anilor 2000 în zona literaturii. În sensul în care nu reușeam să ne asumăm prea bine la momentul respectiv nici măcar statutul de scriitoare, într-o perioadă în care literatura părea să constituie domeniul cel mai neprofitabil și cel mai disprețuit în același timp în România. Se publica puțin, tirajele erau foarte mici și cărțile erau în general invizibile. S-a vorbit mult despre faptul că, imediat după 1989, atât publicul, cât și autoarele și autorii înșiși s-au reorientat spre zona de actualitate, abandonând cărțile pentru ziare și pentru aparițiile sau orele petrecute în fața televizorului, în contextul în care ambele aceste medii fuseseră aproape exclusiv dedicate propagandei înaintea schimbării de regim, dar și în contextul nevoii acute de informații reale, actualizate și actuale, legate atât de trecutul recent al țării, cât și de prezent. Context peste care s-a suprapus și acela economic, editurile rămânând brusc fără banii de la stat cu care erau obișnuite pentru tirajele mari dinainte de Revoluție. Și, bineînțeles, nu exista nici pe departe efervescența pe care o vedem astăzi în literatura noastră, care beneficiază de câteva festivaluri foarte mari și altele mai mici și de tot felul de evenimente organizate de instituții

sau librării. Generația douămiistă, care a fost și prima afirmată după 1989, s-a format așadar în acest mediu mai degrabă ostil literaturii.

În același timp, însă, și mult mai important, am recurs adesea la acest „sindrom al impostorului“ în diferitele situații din ultimii ani în care a trebuit să vorbesc despre feminismul meu, mult mai des și mai intens după apariția primei antologii *Retroversiuni*. Și voi evoca aici una dintre întâlnirile pe care le-am avut în cadrul Clubului de carte *Retroversiuni*, pe care l-am desfășurat în mai multe ediții la Cărturești Modul, în care le-am avut ca invitate pe Elena Vlădăreanu și Ilinca Mănescu, ambele autoare incluse în prima ediție. Atât Elena, cât și Ilinca sunt autoare asumate feministe (și queer, în cazul Ilincăi), care fac însă parte din generații diferite. Astfel, în cadrul discuției respective, Elena, considerată a fi una dintre cele mai importante precursoare ale poetelor feministe care au debutat în ultimii ani, a explicat de ce i-a fost atât de greu, mult timp, să își asume această etichetă de autoare feministă, în contextul în care, la începutul anilor 2000, nu prea se vorbea la noi despre așa ceva, iar resursele erau și ele practic inexistente (nu aveam internet majoritatea dintre noi și nu aveam decât foarte puține traduceri la dispoziție etc.). Cu alte cuvinte, feminismul exista la vremea respectivă aproape exclusiv sub forma unor cursuri academice izolate (și, oricum, de cele mai multe ori era vorba de un tip de feminism diferit față de cel care face valuri astăzi), în timp ce Ilinca aparține de o generație nouă care întâmpină dificultăți atunci când încearcă să înțeleagă aceste ezitări în asumarea termenului. Motiv pentru ca mi se pare esențial ca generațiile să rămână în dialog, inclusiv prin textele care se întâlnesc în această antologie și sunt semnate de autoare din generații diferite. Pentru că este nevoie, din punctul meu de vedere, ca atât autorii deja consacrați să rămână deschiși și atenți la tot ceea ce se întâmplă în prezent, la noile provocări, așa cum sunt multe autoare din line-up-ul prezent, pe cât de important mi se pare ca cei mai tineri să facă un efort de înțelegere a contextelor din care provin autoarele și autorii din generațiile anterioare lor, dar și a parcursului propriu-zis al acestora. Și am ajuns astfel la un alt reproș pe care l-am primit, și anume acela că nu toate textele incluse în antologie sunt feministe (fără a fi anti-feministe, voi completa, ci doar inerțiale în păstrarea unei perspective patriarhale). Ceea ce poate stârni confuzii, având în vedere faptul că, prin opțiunea de a selecta exclusiv autoare, antologia se afirmă din start ca fiind una feministă, în timp ce textele propriu-zise nu sunt toate neapărat așa. Voi repeta ce am mai spus, și anume faptul că ceea ce mă interesează pe mine în primul rând este să promovez literatura scrisă de femei și nu

doar literatura explicit feministă, activistă, în ideea că femeile aduc o perspectivă diferită, acea *female gaze* (concept care s-a născut ca reacție la teoria propusă de Laura Mulvey în 1973, conform căruia artele vizuale promovau aproape exclusiv perspectiva unui bărbat heterosexual) amintită și în Cuvântul-înainte al primei antologii. Îmi doresc, cu alte cuvinte, ca literatura scrisă de femei să fie mult mai vizibilă, astfel încât ea să devină imediat accesibilă pentru cititoarele adolescente, de exemplu, care nu se vor mai forma citind exclusiv cărți scrise de bărbați, dar și pentru cititoarele de alte vârste, care au diferite traume pe care și le vor putea înțelege mai bine citind mai multă literatură scrisă de femei. În același timp, îmi doresc ca și bărbații să citească mai multă literatură scrisă de femei – să se schimbe statisticile, cu alte cuvinte –, astfel încât să capete și ei o mai bună înțelegere și a perspectivei *celeilalte*, ceea ce nu ar face altceva decât să îmbunătățească dialogul dintre sexe. În același timp însă, trebuie să precizez faptul că nu doar că nu am nimic împotriva culegerilor de texte feministe sau a scrierilor explicit politice, manifeste, militante, dimpotrivă, cred că ele sunt absolut necesare și că au deschis, de fapt, calea pentru o plajă mai largă de proiecte dedicate autoarelor, de diferite facturi, și au făcut posibile (nu fără efort) multe discuții extrem de necesare. De fapt, îmi doresc să avem cât mai multe astfel de texte și în această antologie. În plus, pentru că mi s-a reproșat și asta, la un moment dat, și anume faptul că aș fi insistat pe faptul că nu am avut în minte criteriul ideologic atunci când am gândit antologia și selecția de autoare, trebuie să o spun foarte clar, din nou, pentru că de fapt am mai spus-o în repetate rânduri, eu cred că orice text pe care îl scriem este politic într-o mai mică sau mai mare măsură, chiar dacă acea doză de politic existentă în respectivul text este conștientizată sau nu de către autoare/autor. Și cred, totodată, că fiecare autoare/autor ar trebui să încerce să conștientizeze poziția politică pe care o adoptă prin textul pe care îl scrie. Mi se pare că această conștientizare face pur și simplu parte din procesul de documentare a subiectului ales (așa cum se întâmplă în cazul textelor istorice, de exemplu, pentru a da un exemplu clar) și că orice autoare/autor are datoria de a se documenta cât mai temeinic atunci când abordează un subiect sau altul. Ceea ce nu înseamnă, bineînțeles, că nu pot exista texte foarte bine scrise fără ca această conștientizare să aibă propriu-zis loc. Ce spun este, în schimb, că o abordare completă și ideală, în opinia mea, nu se poate lipsi de această reflecție complexă asupra stării societății în perioada în care are loc acțiunea din respectivul text.

În același timp, faptul că există autoare incluse în antologie, în cele două ediții, care nu doar că nu au afirmat niciodată public că ar fi feministe, dar au părut chiar să fugă de această etichetă, să o respingă sau să o evite, din diferite motive, dar care au acceptat totuși să facă parte din această colecție dedicată exclusiv scrisului femeilor, inclusiv cu texte care vin cu o deconstrucție tipic feministă a temelor abordate, mi se pare un mare câștig. În timp ce înțeleg foarte bine abordarea intransigentă, revoluționară, a anumitor falange ale feminismului autohton, și efectele puternice pe care le-a avut această abordare în deștepenirea lucrurilor, cred că lupta poate fi dusă și e bine să fie dusă/continuată pe mai multe fronturi. În primul rând, pentru că diferitele tipuri de personalități cer moduri de acțiune diferite, nu ni se potrivesc, pur și simplu, tuturor, întotdeauna, aceleași metode și strategii, și, în al doilea rând, pentru că publicul este și el divers. Și este și opțiunea noastră, în fond, de a lucra inclusiv cu autoarele care nu ne împărtășesc neapărat atât de exact viziunile, la fel cum este opțiunea altor grupuri/grupări/comunități de a prefera un punct de vedere mai radical sau mai strict în ceea ce privește temele și abordările. Și ar mai trebui aici menționat și faptul că nu toate autoarele pe care le-am invitat au acceptat să facă parte din antologie (deși au fost puține astfel de cazuri), din diferite motive, fie legate pur și simplu de timp, de un calendar încărcat, fie legate de faptul că nu se regăsesc într-un context mai puțin strict din punct de vedere al opțiunilor ideologice exprimate explicit prin intermediul textelor. Antologia *Retroversiuni* este și ea un produs politic, cu un mesaj foarte clar feminist – atât prin selecție, prin faptul că majoritatea textelor propun o perspectivă feministă, cât și prin mesajul pe care îl transmitem noi direct, prin acest text și prin cuvântul înainte –, dar ideea este aceea a exemplificării literaturii scrise de femei în acest moment, în diversitatea ei, indiferent dacă anumite texte concordă perfect cu punctul nostru de vedere personal sau nu, în ceea ce își propun. „Discuțiile“ în contradictoriu fac până la urmă parte din ideea de dialog și, din punctul nostru de vedere, ajută și ele cauzei.

În plus, dincolo de toate acestea, dincolo de ideea de feminism, ne-am dorit și să coordonăm o antologie de proză scurtă. Și aici ar trebui să mai precizez și faptul că am avut de la bun început în minte un proiect mai larg, o serie de antologii și nu doar o singură antologie, ceea ce schimbă iarăși datele problemei. Pentru că, dacă am fi rămas la o singură antologie, selecția de nume ar fi putut părea întâmplătoare, atât din punct de vedere al ideii de feminism, cât și al reprezentativității ei generale pentru scrisul femeilor de astăzi. Și mă refer, acum, desigur, atât la

valoarea simbolică a autoarelor respective pe piața literară, cât și la gustul meu și al celuilalt antologator. Criteriile au fost mai complexe decât simpla selecție a unor nume care ni se par mai puternice astăzi (din punctul nostru de vedere și conform gustului nostru), ne-a interesat diversitatea, de vârstă, de stiluri, de spații socio-culturale (din care provin autoarele sau în care trăiesc autoarele).

Revenind la textele propriu-zise, ediția din acest an se deschide cu un text de Gabriela Adameșteanu, o autoare pe care aș numi-o cult în România, foarte atentă la social în toate romanele ei, al cărei text, *Soluții imperfecte*, relatează o întâlnire a unor foști colegi de școală cu ocazia unei aniversări peste decenii. Participanții se luptă, fiecare altfel, cu propriile neîmpliniri, regrete, dar și cu propriile prejudecăți. Personajele, printre care se numără și o mamă singură, sunt tipologice, reprezentative pentru anumite categorii sociale, dar și foarte vii, în același timp, iar atmosfera generală de încordare, de ușoară stânjenală este perfect surprinsă. Tot o întâlnire aniversară a unor foști colegi de liceu (dintr-o generație diferită față de cei din proza Gabrielei Adameșteanu) ne propune și Oana Paler în textul ei, care prilejuiește, pe lângă revederea propriu-zisă și evaluarea reciprocă a realizărilor bifate în anii scurși de la terminarea școlii, și șansa unei confruntări terapeutice pentru protagonistă. Ambele texte, scrise în registru realist, sunt atente la social și fac referire la tipuri diferite de discriminare, Gabriela Adameșteanu atrăgând atenția asupra prejudecăților cu care sunt întâmpinate mamele singure, în timp ce Oana Paler abordează în textul ei discriminarea rasială, care ar trebui să fie mai des prezentă în textele autoarelor și autorilor români.

În *Twister*, Cătălina Stanislav face deja trecerea la o generație și mai tânără față de cea pe care o regăsim în textul Oanei Paler. Se simte, în textul ei, cum se schimbă subtil atât scena, decorul, cât și estetica și, bineînțeles, abordarea, în timp ce suntem invitați să pătrundem în intimitatea unui cuplu tânăr aflat într-o vacanță în Grecia, unde cei doi s-au și cunoscut, cu ceva timp în urmă. Contextul oferă, cu alte cuvinte, ocazia perfectă pentru o paralelă între modul în care cei doi au interacționat la debutul relației lor și modul complicat în care interacționează acum. Titlul pare să facă trimitere la un joc celebru, *Twister*, în care participanții sunt nevoiți să adopte tot felul de poziții care de care mai contorsionate, pentru a atinge anumite puncte de pe o planșă-perimetru, încurcându-se în același timp, într-un mod hilar, caraghios, unii cu alții. Mi se pare un titlu excelent ales pentru această proză extrem de senzuală, dar în același timp și subtilă în urmărirea nuanțelor psihologice pe care reacțiile celor doi le trădează în dinamica lor de cuplu.

Imola Borcsa ne introduce și ea în intimitatea unui cuplu, de data aceasta un cuplu în vârstă, care trăiește izolat la marginea unei păduri, în timp ce copiii celor doi își văd de viața lor ocupată în altă parte. Tema principală aici este singurătatea, care nu este altceva, de multe ori, decât rezultatul lipsei de înțelegere pe care o manifestăm față de celălalt (și celălalt față de noi, în reciprocitate), al încăpățănării, al înverșunării. Și nu vreau să pierd ocazia de a menționa aici, pe marginea acestei proze excelente, acea acuză care le este adusă de multe ori scriitorilor, și anume că tratează prea des în cărțile lor tema relațiilor interpersonale, și în special pe cea a relațiilor de familie, în timp ce se presupune că scriitorii sunt mult mai interesați de temele politice și de temele mari în general. Pentru că proza Imolei Borcsa, și nu doar a ei, exemplifică perfect modul în care relațiile interpersonale reflectă mult mai complex și mai subtil contextul social decât o fac de multe ori temele care abordează direct, dar într-un mod mai abstract, mai teoretic, subiecte cu miză socială. Sunt multe lucruri la care ne gândim citind această proză, care nu apar explicit în cuprinsul ei, cum ar fi modul în care societatea noastră își tratează bătrânii, de exemplu, sau modul în care exploatarea capitalistă epuizează și dezumanizează (și mă refer aici la fiica Veronkái, personajul principal din această proză). Și, bineînțeles, ceea ce spun aici este valabil pentru majoritatea celorlalte texte.

Corina Sabău ne propune și ea un cadru izolat, un sat de munte în care mai trăiesc doar trei oameni, două femei și un bărbat, fiecare locuind singur în gospodăria lui, cu gândul mereu la copiii și nepoții aflați departe, pe care și-ar dori să-i vadă mai des. Este o proză înduioșătoare ca mesaj, care ne vorbește din nou despre bătrânețe și singurătate, despre abandon, dar din care nu lipsește umorul, în stilul caracteristic autoarei. Și tot despre singurătate și bătrânețe scrie și Mara Wagner, a cărei protagonistă, o bătrână rămasă văduvă, așteaptă în aeroport să zboare către fiica ei, emigrată în Germania, țara de origine a soțului. Absorbită de propriile ei probleme, fie că vorbim de programul încărcat pe care-l avea în România, când se împărțea între serviciu și copii, sau de stresul adaptării la țara de adopție, fiica își cam bruschează mama, care face, în schimb, toate eforturile să o ajute. Autoarea nu caută însă vinovați în textul ei, nu asta este miza aici, ci caută doar să lumineze o situație de viață și modul în care fiecare femeie se luptă la rândul ei să își croiască un destin. În povestirea Ancăi Vieru, o femeie rămasă și ea văduvă se închide în tăcere și refuză să mai comunice cu ceilalți, izolându-se tot mai mult de lume. Singura cu care rămâne în dialog este propria

conștiință, pentru că, odată cu pierderea soțului, femeia începe să recapituleze întâmplările importante care i-au marcat viața, și în special una anume. Ce este interesant aici este faptul că, în acest caz, singurătatea vine aproape ca o ușurare, dar și modul în care autoarea reușește să zugrăvească atât de bine societatea și presiunea pe care ea o exercită asupra femeilor. În schimb, față de povestirile menționate anterior, Irina-Roxana Georgescu ne propune perspectiva inversă, cea a copiilor care contemplă cu teamă un viitor nu foarte îndepărtat, în care părinții vor deveni din ce în ce mai neputincioși și vor avea nevoie de îngrijire, în timp ce viețile lor sunt deja cum nu se poate mai haotice și mai solicitante.

Zizi, protagonista din proza Adelei Greceanu, foarte atent construită, este o doamnă în vârstă care face parte din vechea burghezie, fiind obișnuită să trăiască o viață cu stil, să aprecieze calitatea și să savureze, din când în când, câte un concert de muzică clasică. Singură și bolnavă, ea începe de la un moment dat încolo să crească pisici, pe care le lasă, încet-încet, să îi ocupe o parte tot mai semnificativă din casă, casă pe care se pare că a pus ochii și vecinul ei, Dragomir, un tip dubios. Vorbim, din nou, despre singurătate, bătrânețe, dar și, în subtext, despre modul în care educația (un avantaj de care nu se bucură sau pe care nu-l apreciază toată lumea) ne poate proteja în situații periculoase. Senzualitatea pe care personajul Adelei o regretă, privind înapoi spre viața pe care a trăit-o, și care explică (una dintre posibilele explicații, de fapt) prezența pisicilor și spațiul din casă care le este cedat, se regăsește din plin în textul pe care ni-l propune Domnica Drumea. O tânără mamă, a cărei existență se învârte exclusiv în jurul fetei ei, este invitată să participe la un festival de literatură într-o țară nordică. Peisajul nordic, rece și ireal în același timp, dar și emoțiile exacerbate legate de această ieșire neașteptată (și violentă, aș adăuga) în lume, după o perioadă lungă în care întregul univers al femeii s-a redus la cel domestic, creează cadrul propice pentru o hotărâre care îi va schimba viața. Proza Domnicăi este una senzuală, senzorială, poetică, redând perfect acea stare de confuzie care se creează uneori atunci când evadăm dintr-un mediu toxic (așa cum citim printre rânduri că este cel în care trăiește protagonista acestei povestiri), în care toate simțurile ne-au fost amorțite.

Adina Rosetti își construiește proza în jurul unei mame singure. Este o mamă care lucrează (și pare să aibă un serviciu bun), aleargă, care se află mereu pe drumuri, și care pare să fie în același timp independentă, puternică, dar și extrem de obosită. Pentru că, oricât de independentă și puternică ar fi, se va lovi mereu de situații imposibile, în care nu se va putea descurca singură, cum este

aceea relatată în care copilul aflat în grija unei bone face febră, în timp ce ea se află într-un tren spre casă, după ce a fost să își viziteze bunica aflată pe patul de moarte, într-un alt oraș. Tot contextul o face să își reconsidere viața punând-o în paralel cu cea a bunicii, încercând să înțeleagă (deși nu atât de explicit) cât și dacă s-a schimbat ceva în bine, cu adevărat, pentru femei, în societatea noastră, în ultimele decenii, în timp ce, așa cum se întâmplă adesea, viitorul ei fost soț pare să își fi găsit deja pe altcineva.

Ioana Maria Stăncescu ne propune perspectiva unui copil, o fetiță, care n-a ieșit niciodată din satul ei și are ocazia să o facă acum, după ce o doamnă se oferă să o ia cu ea, din milă, într-o vizită la oraș. Călătoria nu decurge chiar așa cum ne-am fi așteptat, accentul căzând aici pe dificultatea cu care comunicăm cu ceilalți, atunci când nu am fost niciodată învățați sau încurajați să o facem, și nici cealaltă persoană nu ne ajută, neștiind la rândul ei cum să o facă, dificultatea cu care ne adaptăm la un mediu nou, chiar dacă știm că trecerea noastră pe-acolo este temporară, și la lucruri noi, dar și pe modul, mai simplu spus, în care bunele intenții nu își ating întotdeauna scopul.

Trecând mai departe, pentru că am vorbit de diversitate, de data aceasta avem nu una, ci două proze a căror acțiune se petrece în Japonia, împrumutând atmosfera din acest spațiu cultural extrem de diferit de al nostru. Cele două proze, de facturi diferite, sunt semnate de Raluca Nagy, care construiește în teritoriul ambiguu dintre realitate și vis, și, respectiv, de Sabina Yamamoto, care scrie într-un registru realist. În timp ce ambele proze – o coincidență drăguță – au de a face cu apa, Raluca Nagy ne propune să reflectăm asupra modului în care inflexibilitatea în preajma regulilor se poate întoarce la un moment dat împotriva noastră, în contextul în care Japonia este recunoscută ca fiind o țară în care regulile sunt respectate, de cele mai multe ori, cu strictețe, în timp ce Sabina Yamamoto ne introduce în atmosfera unei familii al cărei ritm de fericire și tristețe este dictat de plecările, respectiv întoarcerile capului familiei (biolog) acasă, odată cu începerea sezonului umed. Avem din nou de a face cu perspectiva unui copil, care se maturizează forțat, în timp ce este martorul nefericirii mamei care nu se împacă deloc bine cu singurătatea.

Dacă cele două autoare anterior menționate, Raluca Nagy și Sabina Yamamoto, locuiesc în prezent în Japonia și asta se vede, Maia Levantini locuiește în SUA și, la fel, asta se vede foarte bine în proza ei. Povestirea ei se construiește minimalist în jurul unei aplicații de *dating* pentru bolnavii de cancer și are ca protagonistă

o adolescentă în căutare de noi aventuri, pe ultima sută de metri a vieții ei (dorință de aventuri sexuale, pentru că despre astfel de aventuri este vorba, care este pusă pe seama steroizilor pe care îi ia). Textul urmează un ritm alert, nu-i lipsește umorul (negru) și îți păstrează vie atenția până la sfârșit. Tot despre boală este vorba și în textul Emiliei Faur, care preferă și ea tot propozițiile scurte, mitraliate, pentru a reda panica, încordarea, care te cuprind în așteptarea unui verdict posibil fatal.

Cristina Chira ne propune o povestire care s-ar fi potrivit foarte bine în proaspătul ei volum de debut, în care o tânără româncă emigrată în Anglia, o artistă, o pictoriță, se întâlnește cu un fost iubit din Timișoara, în timp ce actualul ei iubit englez este plecat să facă surfing undeva pe o coastă. Cele două lumi, reprezentate de Londra, noul cămin al Laurei, și Timișoara, vechiul cămin, vin astfel față în față, intrând într-o ușoară coliziune. Prin intermediul celor doi iubiți, fostul și actualul, autoarea invocă de fapt cele două lumi între care protagonistă ei continuă să oscileze, ca orice emigrantă, cea pe care a lăsat-o în urmă, de care îi este dor, și cea nouă, în care s-a stabilit și în care pare să prospere (dar să se și schimbe același timp).

Și protagonistă textului Emanuelei Jurkin este tot o tânără care a emigrat în străinătate, o tânără din Republica Moldova, de data aceasta, de unde este și autoarea, care se întoarce însă acasă, cu o misiune, și începe să își caute un job. În timp ce protagonistă Cristinei Chira pare că va rămâne la Londra și că este pe cale să se desprindă total de vechea ei țară, protagonistă Emanuelei pare să își trăiască viața segmentat, lucrând când în străinătate, atunci când are șansa, când acasă, iarăși, dacă are șansa, trăind și acolo, și acolo, și niciunde. Vorbim și de o clasă socială diferită aici, de un mediu mult mai sărac. Spre deosebire de personajele Cristinei, personajele Emanuelei vorbesc mult mai puțin și observă mult mai mult în jur, fiind mult mai interiorizate (și mai traumatizate de viață). Rămânând în cadrul aceleiași teme, foarte actuale, a emigrației, Cătălina Bălan își plasează și ea protagonistă la granița dintre două țări, atât de asemănătoare și atât de diferite totodată (de data aceasta diferența măsurându-se însă mai mult ca distanță în timp, ca evoluție), și anume Republica Moldova și România. Emigrând pe vremea când era încă un copil, protagonistă rămâne suspendată între aceste două spații, în egală măsură familiare, încercând să le aparțină, de asemenea, în egală măsură, în timp ce simte că celorlalți le va scăpa întotdeauna o parte semnificativă a personalității ei, care are legătură cu *cealaltă* identitate.

În proza Ioanei Nicoalaie, o tânără proaspăt divorțată se vede blocată într-un tren în care urcă o armată întreagă de ultrași, care mai sunt și supărați, pe deasupra, pentru că echipa lor a pierdut meciul. Accentul se pune, așa cum era și de așteptat, pe încordarea care o însoțește tot drumul, pe modul în care ea pândește orice mișcare din jurul ei, fiindu-i teamă de orice gest care ar putea-o viza sau remarcă. În fundal, dincolo de acest tren care-și vede de drumul lui și de evenimentele care se petrec în el, se desfășoară istoria recentă a României, cu personajele ei dubioase care reprezintă clasa politică a țării.

Alegându-și o formulă fragmentară, cu segmente și fraze foarte precise, care seamănă mai mult cu niște indicații scenice, regizorale, Irina Lupu ne redă povestea complicată a unui cuplu, format dintr-un bărbat divorțat, care are și doi copii, și o femeie de asemenea divorțată, dar fără copii. Perspectiva îi aparține mai mult tinerei femei, care se străduiește să construiască o relație cu copiii partenerului ei. Aș spune că este, mai degrabă, o perspectivă de sus, actanții fiind priviți de undeva de deasupra cum se rotesc unul în jurul celuilalt și reacționează, ghicindu-se totodată că femeia este cea care ne oferă cele mai multe informații, în mintea ei ne aflăm cel mai mult.

Mihaela Buruiană ne aduce în prim plan o adolescentă care se confruntă cu probleme atât la școală, cât și acasă, singura ei reacție la toate aceste probleme fiind aceea de a se ascunde tot mai mult de lume, de a se închide în sine. La școală este agresată, în timp ce nici acasă nu reușește să găsească sprijinul de care ar avea nevoie, părinții ei aflându-se în pragul divorțului. Tatăl este oricum distant, iar mama nu se poate concentra pe altceva decât pe el și faptul că urmează să o părăsească. Tot despre o adolescentă și tot despre un abuz este vorba și în proza Mirunei Vlada, dar într-un cu totul alt registru, fiind vorba aici de un abuz pe care îl exercită un bărbat adult asupra unei tinere care îi este și pacientă (bărbatul este medic). Proza Mirunei este scrisă într-un registru poetic, aproape neoexpressionist, expresia puternică, violentă având aici un rol de exorcizare a traumei.

Alina Nelega ne propune perspectiva dedublă a unei actrițe care încearcă să intre în personaj, având tot timpul în minte indicațiile regizorului, personajul fiind o femeie care are deja trei copii și refuză să îl facă și pe al patrulea, din această cauză fiind nevoită să divorțeze, în timp ce se confruntă cu propriile probleme de cuplu și cu o iminentă despărțire de propriul iubit. Protagonista Alinei este o femeie puternică, o femeie emancipată, cum am putea-o numi, o femeie de carieră, care refuză să împlinească așteptările pe care societatea le are de la ea, în

special cele legate de maternitate, încercând să își urmeze propriul drum. În proza Ștefaniei Mihalache, protagonistă, Adi, se luptă cu teama de îmbătrânire, în condițiile în care soțul ei, chiar mai în vârstă decât ea, este profesor universitar, calitate în care este înconjurat mereu de studenți. Protagonista Elenei Vlădăreanu, Carol, aceeași protagonistă din textul inclus în prima ediție a antologiei *Retroversiumi*, prefigurându-se astfel un ciclu cantonat în zona de science fiction apocaliptic, este o femeie căsătorită care are o aventură cu un bărbat căsătorit la rândul lui. Perspectiva îi aparține de fapt lui, el este cel care ne povestește despre aventura lor, pentru că el deține controlul. Elena vine, din nou, cu singura perspectivă masculină din carte, deși este o perspectivă masculină care te păcălește aici, fiind atât de îngroșată, încât intenția pedagogică (feministă) devine totuși clară pe parcurs.

În concluzie, aș vrea să reiau unul dintre firele începute mai sus și să îmi asum propriul feminism, cu câteva precizări. Sunt feministă în sensul în care au devenit feministe multe autoare din generația mea și am tot ezitat să spun asta, la fel ca multe dintre ele, gândindu-mă sau că nu știu destule lucruri despre feminism, nu am citit destul, sau că nu am făcut destule pentru feminism, nu am militat destul și așa mai departe. Fiindu-mi teamă în același timp să nu fiu acuzată de impostură de feministele pe care eu le consideram autentice, mai vocale decât mine, sau de ceilalți, în general, care ar fi putut vedea alinierea mea la un curent pe care îl consideră avantajos în acest moment ca fiind oportunistă, și multe asemenea piedici pe care ni le punem singure. Fiindu-mi teamă, în același timp, de tot felul de încadrări, asocieri pe care nu mi le doresc, pentru că nu mi se potrivesc, sau de dezavantajele care ar fi putut decurge de aici, într-o lume literară care și-așa îmi rămâne în cea mai mare parte străină și inaccesibilă. Și știu că sună contradictoriu. În final, însă, scopul meu acum este să fac pur și simplu mai mult, așa cum cred și simt eu că este mai bine, inclusiv prin acest proiect al antologiilor *Retroversiumi*. Trăim într-o societate care continuă să rămână profund inechitabilă pentru femei, dincolo de nivelul declarativ, și în care violența împotriva femeilor rămâne extrem de ridicată. Nu-mi doresc decât să contribui, fie și milimetric, la o îmbunătățire.